

188

A. GRIKOŁA.

REPETITORYUM
PRAWA KOŚCIELNEGO

WRAZ Z NOWĄ USTAWĄ MAŁŻEŃSKĄ
„*NE TEMERE*“

ORAZ PORÓWNIANIEM MAŁŻEŃSKIEGO PRAWA KOŚ-
CIELNEGO Z MAŁŻEŃSKIM PRAWEM AUSTRYACKIM.

CENA 2 KORONY. 50 h-

A. GRIKOLA.

REPETITORYUM
PRAWA KOŚCIELNEGO

WRAZ Z NOWĄ USTAWĄ MAŁŻEŃSKĄ
„*NE TEMERE*“

ORAZ PORÓWNANIEM MAŁŻEŃSKIEGO PRAWA KOŚ-
CIELNEGO Z MAŁŻEŃSKIM PRAWEM AUSTRYACKIM.

CENA 2 KORONY.

LWÓW 1914.

NAKŁADEM KSIĘGARNI I ANTYKWARNI JÓZEFA BODEKA
UL. BATOREGO L. 18. — Drukarnia Udziółowa.

A-19998

Wszelkie prawa — szczególnie prawo przedruku — zatrzymane.

- Prawa 4.5

BIBLIOTEKA
UNICJIS
LUBLIN

K. 1160/56/2794

Obrządku :

A.) W zachodnim kościele: 1) łaciński; B.) We wschodnim kościele: 1) grecki: a) słowiański i wołoski, b) melchicki — w prowincjach rzymskich przez Arabów zdobytych — język arabski, c) włosko-grecki; 2) ormiański; 3) chaldejski; 4) syryjski; 5) koptycki i abisyński; 6) maronicki.

Sobory :

- r. 325 Nicejski pierwszy
- „ 381 Konstantynopolitański pierwszy
- „ 431 Efeski
- „ 451 Chalcedoński
- „ 553 Konstantynopolitański drugi
- „ 680 „ trzeci
- „ 787 Nicejski drugi
- „ 869 Konstantynopolitański czwarty
- „ 1123 Lateraneński pierwszy
- „ 1139 „ drugi
- „ 1179 „ trzeci
- „ 1215 „ czwarty
- „ 1245 Lugduński pierwszy
- „ 1274 „ drugi
- „ 1311 Wienneński

- r. 1409 sobór w Pizie — starał się usunąć schizmę ;
 początek systemu episkopalnego ;
- r. 1414—1418 sobór w Konstancyi — usunął schizmę ;
- „ 1431—1434 „ w Bazylei — te dwa ostatnie sobory sformułowały system episkopalny ;
- r. 1439 sobór we Florencyi nie uwzględnił systemu episkopalnego ;
- r. 1512—1517 Lateraneński piąty — na nim niema mowy o systemie episkopalnym, który teraz upadł ;
- r. 1545—1563 sobór trydencki — zajął stanowisko pośrednie między systemem episkopalnym a papalnym ; wydał uchwały : 1) treści dogmatycznej : a) sformułowane pozytywnie — decreta, b) negatywnie — canones, c) obejmujące wykład naukowy — doctrinae, 2) treści dyscyplinarnej — decreta de reformatione ;
- r. 1869—1870 sobór Watykański — postanowił, że najwyższymi organami są : papież i sobór — sobór obejmuje biskupów wraz z papieżem ; powziął uchwały : *De fide catholica*, *De parvo cathedismo*, *De ecclesia Christi* ; ta ostatnia uchwała obejmuje *wstęp i cztery rozdziały* ; *rozdział pierwszy* : *de institutione primatus* — prymat jest ustanowiony przez Chrystusa, papieżowi przysługuje władza rzeczywista ; *drugi* : *de perpetuitate primatus* — prymat może być nadany tylko biskupowi rzymskiemu ; *trzeci* : *de vi et ratione primatus* — władza papieska jest : 1) *immediata*, 2) *ordinaria*, 3) *episcopalis*, władza biskupia jest *immediata* i *ordinaria*, od orzeczeń papieża nie można ape-

lować do soboru; *czwarty*: de infallibili magisterio — papież jest nieomylny w rzeczach wiary i moralności, cum ex cathedra loquitur

Źródła prawa kościelnego.

Od początku chrześcijaństwa do połowy IX. wieku:

A) Źródła: 1) ustawy synodalne, 2) prawodawstwo papieskie, 3) prawo partykularne, 4) przepisy państwowe.

B) Zbiory źródeł: 1) *Constitutiones Apostolorum* — nieautentyczny zbiór przepisów prawnych i liturgicznych z III. i IV. w. 2) *Canones Apostolorum* — nieautentyczny zbiór przepisów, dotyczących karności kościelnej z VI. w. 3) *Jana Schotastyka zbiór uchwał synodalnych w. VI. (nomocanon zwany od w. VII.)*. 4) *Collectio Dionisio-Hadriana* — obejmuje uchwały synodów greckich i afrykańskich, kanony apostołskie i listy papieskie w. VI. 5) *Zbiór Quesnela* — uchwały synodów greckich i afrykańskich, dekretale papieskie w. XI. 6) *Collectio Isidoriana* w. VII. — synody greckie, afrykańskie, galijskie, hiszpańskie oraz dekretalia papieskie. 7) *Capitula Martini Baracarenis* w. VI. 8) *Zbiór irlandzki* w. VIII. 9) *Breviatio canonum* w. VI. 10) *Concordia canonum* w. VII. 11) *Księgi pokutne* w. VI — kanony, dotyczące spowiedzi i pokuty. 12) *Księgi rytuałowe*. 13) *Zbiory formularzy* od VIII w. 14) *Zbiór Benedykta Lewity* — capitularia królów frankońskich. 15) *Collectio Pseudo-Isidoriana*: a) wstęp zawiera przedmowę, b) część pierwsza — kanony apostołskie i sfałszowane dekretalia, c) część druga —

dwie rozprawy o synodzie nicejskim, sfałszowana konstytucja Konstantyna, kanony synodów greckich, afrykańskich, hiszpańskich i galijskich, d) część trzecia — dekretalia papieskie (35 sfałszowanych); czas powstania: połowa IX. w.; miejsce: państwo frankońskie; wprowadza *exceptio spolii* *). 16) *Capitula Angilramni* traktują o oskarżeniu biskupów i kleryków.

Od połowy IX. w. do soboru trydenckiego.

A) Źródła: 1) przepisy papieskie, 2) prawo partykularne, 3) konkordaty.

B) Zbiory źródeł: 1) *Collectio Anselmo dedicata* w. IX. — uchwały synodalne, dekretale, wyciągi z corpus iuris civilis Justyniana, 2) zbiór *Regina* w. X. instrukcje do wizytowania diecezji, 3) zbiór *Burkarda* w. XI., 4) zbiór *Anzelma* w. XI., 5) zbiór *kardynała Deusdedit* w. XI. 6) *Decretum i pannormia* — przypisywane Iwonowi, 7) *Dzieło Algerusa* o dyscyplinie kościelnej w. XII. 8) *Corpus iuris canonici*: a) *Dekret Gracyana* w XII, a) część pierwsza dzieli się na dystynkcje i canones czyli capita, traktuje o źródłach prawa, osobach duchownych i urządzeniach kościelnych, β) część druga podzielona na causas, questiones i capita, w tej znajduje się traktat „de poenitentia“, γ) część trzecia podzielona na dystynkcje i capita traktuje o nabożeństwie i sakramentach; do dekretu dołączone są extravagantes, których zbiorami są: *compilatio prima* podzielona na księgi i tytuły, ksiąg jest pięć: iudex (hierarchia), iudicium (sądowi-

*) Określenie *exceptio spolii* na str. 18.

ctwo), clerus (duchowieństwo), connubia (prawo małżeńskie), crimen (prawo karne), *secunda, tertia* — pierwszy zbiór urzędowy, *quarta, quinta*; b) *decretales Grzegorza IX.* podzielone na pięć ksiąg, tytuły i capita, c) *Liber sextus* — sporządzony na rozkaz Bonifacego VIII. zbiór konstytucji papieskich, podzielony na pięć ksiąg, tytuły i capita, d) *Clementinae* — zbiór ustaw Klemensa V., e) *extravagantes* — dekretalia luźne; 9) *uchwały soborów powszechnych*, 10) *konstytucje papieskie*, 11) *regulae cancellariae Apostolicae* *), 12) *uchwały synodów prowincjonalnych w Polsce*: zbiór Jarosława Bogoryi ze Skotnik, Mikołaja Trąby, Jana Łaskiego.

Od soboru trydenckiego po nasze czasy.

A) Źródła: 1) Uchwały soboru Trydenckiego: decreta i canones — orzeczenia dogmatyczne, decreta de reformatione — przepisy, dotyczące karności kościelnej, 2) uchwały soboru Watykańskiego: De fide catholica, De parvo catechismo — nie opublikowana, De ecclesia Christi — określająca dogmatycznie znaczenie i treść władzy papieskiej**) 3) Declarationes — orzeczenia kongregacji trydenckiej.

B) Zbiory źródeł: 1) *Zbiory powszechnych ustaw synodalnych*, 2) *Zbiory konstytucji papieskich* czyli *bullarya*, 3) *Zbiory rozporządzeń władz papieskich*, 4) *partykularne uchwały synodalne: w Polsce*: Zbiór

*) Vide strona 17.

**) Treść tej ustawy podana na str. 4.

Stanisława Karnkowskiego, Jana Węzyka, Zbiór Po-
znański 5) *Przepisy państwowe i konkordaty*.

Konkordaty — umowy zawierane między
władzą kościelną a państwową w sprawie uregulowa-
nia stosunków odnośnie do sfery kościelnej i pań-
stwowej; *forma*: 1) wspólny dokument, 2) z jednej
strony publikuje kościół ustawę kościelną, z drugiej
państwo świecką, 3) jednostronny dokument w postaci
buli.

Hierarchia.

Święcenie jest to akt uroczysty, mocą któ-
rego przelewa się na przyjmującego zdolność peł-
nienia czynności duchownych, a w szczególności spra-
wowania sakramentów. *Incapaces* — niezdolni do
przyjęcia święceń: 1) nieochrzczeni, 2) kobiety; *irre-
gularitas* — wadliwość, zabrania przyjęcia święcenia:
a) *ex defectu*: 1) nieprawe urodzenie, 2) przywary fi-
zyczne, 3) przywary umysłowe, 4) niedostateczny wiek,
5) niedostateczne wykształcenie, 6) niewypróbowana sta-
łość w wierze, 7) naruszenie sakramentalnej natury
małżeństwa, 8) brak łagodności chrześcijańskiej, 9) brak
niezawisłości; *zonaci* mogą przyjąć święcenie, jeżeli
żona na to pozwoli i zarazem wstąpi do klasztoru
lub złoży prosty ślub czystości, jeśli już nie jest młoda;
b) *ex delicto*: 1) zabójstwo i zadanie kalectwa, 2) ka-
cerstwo, 3) odstępstwo, 4) odszczepieństwo, 5) sy-
monia, 6) nadużycie chrztu, 7) nieprawne przyjmowa-
nie święceń, 8) nieprawne wykonywanie funkcji du-
chownych, 9) naruszenie celibatu; niektóre irregularitates
ex defectu mogą ustać ipso facto, inne *ex defectu*

i wszystkie *ex delicto* na podstawie *dyspenzy*. *Tytuł święcenia* (titulus ordinationis) — źródło zabezpieczające klerykowi utrzymanie: titulus beneficium, patrimonii, pensionis, mensae, paupertatis dla zakonników, missionis. *Udziela święceń* biskup: 1) *ratione originis*, 2) *domicilii*, 3) *beneficium*, 4) *familiaritatis*.

Przywileje duchowieństwa: 1) *privilegium canonis*, 2) *fori*, 3) *immunitatis*, 4) *competentiae*.

Celibat: 1) *w kościele wschodnim*: a) żonaci mogą być dopuszczeni do presbiteratu, b) po przyjęciu wyższych święceń nie wolno zawierać małżeństwa, c) biskupem nie może być, kto ma żonę lub dzieci, chyba, jeżeli wyrzeknie się pożycia małżeńskiego; 2) *w kościele zachodnim*: a) kto otrzymał święcenie wyższe, bezwzględnie jest obowiązany do celibatu, małżeństwo wbrew temu zawarte, jest nieważne; papież może zwolnić od celibatu, b) klerycy niższych święceń mogą waznie zawierać małżeństwa, lecz tracą przywileje stanu duchownego i beneficjum; jeżeli brak kleryków, mogą za zgodą biskupa pełnić funkcje duchowne, pozatem muszą otrzymać dyspensę papieską.

I) *Urzędy główne*: 1) *papież* jest a) biskupem rzymskim, b) metropolitą prowincyi rzymskiej, c) prymasem włoskim, d) patryarchą zachodnim; 2) *biskupi*, *episcopi titulares* (in partibus infidelium, *praefati nullius dioeceseos cum iurisdictione quasi episcopali*); 3) *Patryarchowie* (Antyochia, Aleksandrya, Jerozolima, Konstantynopol), *exarchowie*, *prymasi*, *metropolici*.

II) *Urzędy pomocnicze*: A) *papieskie*: a) *kardynałowie* — tworzą *sacrum collegium*; b) *pra-*

łaci — wyżsi urzędnicy papiescy; c) *kurialiści* — niżsi urzędnicy; d) *kongregacye kardynalskie*; co do nich dokonał rewizyi Pius X. konstytucją „*Sapienti consilio*“ z 29. czerwca 1908 r.; jest ich obecnie jedenaście: 1) *Congregatio Sancti Officii* — jest najwyższym trybunałem w sprawach wiary, 2) *Congr. consistorialis* — przygotowuje sprawy na konsystorz i czuwa nad tem, co należy do biskupiego zarządu dyecezyi, 3) *Congr. de disciplina Sacramentorum* — posiada władzę ustawodawczą w sprawach sakramentów z wyjątkiem ich strony dogmatycznej i rytualnej, udziela dyspens małżeńskich, 4) *Sacra Congr. Cardinalium Concilii Tridentini interpretum* czuwa nad karnością wśród kleru świeckiego i wiernych, 5) *Congr. negotiis religiosorum sodalium praeposita* — obejmuje sprawy zakonów i zakonników, 6) *Congr. de propaganda fide* — należą do niej wszystkie sprawy misyjne i jurysdykcya w tych sprawach, 7) *Congr. indicis librorum prohibitorum* — cenzuruje książki, pisma i dzieła sztuki, prowadzi spis książek zakazanych, 8) *Congr. ceremonialis* — załatwia sprawy ceremoniału na dworze papieskim, 10) *Congr. pro negotiis Ecclesiae extraordinariis* — poruczone jej są sprawy kościelno-polityczne, 11) *Congr. studiorum* — czuwa nad wyższemi studjami; e) *trybunały*: 1) *Sacra Poenitentiarum apostolica* — ma sobie poruczone sprawy sumienia i pokuty, udziela łask i absolucyi „*pro foro interno*“, 2) *Sacra Romana Rota* — jest najwyższym sądem papieskim, 3) *Signatura iustitiae* — rozstrząsa zarzuty przeciw audytorom i wyrokom Roty; f) *urzędy kancelaryjne*: 1) *Cancellaria apostolica*, 2) *Dataria apostolica*, 3) *Camera apostolica*, 4) *Secretaria*

status; g) *legaci*: 1) *legati nati*, 2) *legati missi*, 3) *legati a latere* — tymi ostatnimi mogą być tylko kardynałowie; h) *nuncjusze*; — B) *biskupie*: a) *kapituły*, b) *archidyakoni* (dziś nie istnieją), c) *wikary generalny* oraz konsystorz (wikaryat generalny), d) biskupi *sufragani*, e) *sede impedita*: *koadjutor*, f) *sede vacante*: *wikary kapitulny* — ma być do dni 8 wybrany przez kapitułę lub wikary apostolski, g) *paroch* czyli pleban czyli proboszcz — pod zwierzchnością biskupa i z jego zlecenia sprawuje dusz opiekę nad poruczoną sobie gminą; może mieć do pomocy wikaryusza lub koadjutora, ustanowionego przez biskupa, h) *dziekani* — parochowie ustanowieni przez biskupa, sprawujący nadzór nad duchowieństwem w pewnym okręgu terytoryalnym, j) *w ziemi misyjnej*: prefekt apostolski, wikary apostolski, biskup i metropolita misyjny; — C) *organy nadzwyczajne*: a) sobory powszechne, b) synody prowincjonalne, c) synody dyecezyalne.

Officium ecclesiasticum pod względem przedmiotowym jest to pewien zakres czynności, do których pełnienia na podstawie prawnego umocowania ktoś jest uprawniony, pod względem podmiotowym jest to obowiązek pełnienia tych funkcji. *Beneficium* oznacza urząd i podstawę materialną; dzieli się na 1) *maiora* i *minora*, 2) *curata* i *non curata* czyli *simplicia*, 3) *secularia* — świeckie i *regularia* — zakonne. *Władza* może być: 1) *zwyczajna* — *iurisdictio propria sive ordinaria*, 2) *zlecona*: a) *ad unam causam* — *delegata*, b) *ad universitatem causarum* — *mandata*; do jednej sprawy można delegować jedną osobę lub kilka osób, w drugim wypadku może za-

chodzić: α) delegatio in solidum, β) delegatio coniunctim, γ) delegatio cum clausula; *delegacja gaśnie*: 1) gdy upłynął termin, 2) wskutek odwołania, 3) wskutek śmierci delegującego re integra, 4) wskutek śmierci delegowanego.

Provisio — akt, mocą którego władza kościelna udziela urzędu — może być: 1) ordinaria, 2) extraordinaria; ordinaria może być: a) libera collatio, b) illibera collatio.

Wybór papieża unormował Pius X. konstytucją „Vacante sede Apostolica“ z 25. grudnia 1904 r. ogłoszoną w r. 1908. Papieżem może być obrany każdy z wyjątkiem incapaces, dzieci, heretyków, umyślowo chorych; *prawo wyboru* posiadają wyłącznie i osobiście tylko kardynałowie; *konklawe* ma być urządzone w dziesięć dni po śmierci papieża; *wybór* ma się odbyć przy zamkniętem konklawe, ale gdyby się okazało, że ono było otwarte, wybór pozostaje ważnym; *forma wyboru* może być trojaka: 1) per inspirationem — wybór jednogłośny, 2) per compromissum — ma miejsce wtedy, jeżeli wszyscy kardynałowie jednogłośnie zgodzą się powierzyć wybór kilku z pośród siebie, 3) per scrutinium — głosowanie tajne kartkami; to ostatnie rozpada się na: a) antescrutinium — czynności przygotowawcze, b) scrutinium — sam wybór, c) postscrutinium — liczenie głosów; jeżeli scrutinium nie dało wyniku zadowalającego, następuje *nowe głosowanie*; *miejscem wyboru* jest rezydencya zmarłego papieża.

Warunki do uzyskania innych urzędów: 1) przynależność do stanu duchownego, dla

beneficyów duszpasterskich święcenie kapłańskie, 2) wiek przepisany, 3) ślubne pochodzenie, 4) odpowiednie wykształcenie, 5) przymioty moralne, 6) irregulares nie mogą otrzymać beneficium, 7) syn bezpośrednio po ojcu nie może nastąpić, 8) w razie rezygnacji krewny ustępującego beneficjanta lub biskupa-prowizora nie może nastąpić; w Austrii potrzebne: 9) obywatelstwo austriackie, 10) nienaganne zachowanie się, 11) odpowiednie uzdolnienie.

Biskupów obiera kapituła lub mianuje panujący; w Austrii mianuje panujący z małymi wyjątkami; gdzie obiera kapituła, musi tego dokonać w przeciągu 3 miesięcy. Na inne urzędy *mianuje papież per liberam collationem*, a to: kurialistów, nuncjuszów i legatów, sufraganów, koadjutorów biskupich, kardynałów koronnych; *biskup mianuje*: wikarych generalnych, członków konsystorza, dziekanów, zastępców i pomocników parocha; w Austrii cesarz mianuje z reguły na posady kapitulne i kollegiackie, rząd *prezentuje* na wszelkie urzędy, które nie podlegają patronatowi, a dotowane są całkowicie lub przeważnie ze skarbu państwowego lub funduszu religijnego, *patron prezentuje* na inne beneficya.

Prawo patronatu jest to ogół praw, przysługujących komuś wobec kościoła lub beneficjum z mocy osobnego tytułu prawnego; patronat *dzieli się* na: 1) osobisty i rzeczowy, 2) duchowny, świecki i mieszany; *osobisty dzieli się* na: ściśle osobisty, rodzinny, dziedziczny. *Patronat powstaje* przez: 1) fundatio, 2) aedificatio, 3) dotatio, 4) reaedificatio, 5) redotatio — we wszystkich tych wypadkach za przyzwoleniem bi-

skupa, 6) przywilej papieski, 7) przedawnienie od niepamiętnych czasów. *Przeniesć można patronat osobisty*: na dziedzica według ustaw krajowych, drogą darowizny za zezwoleniem biskupa, istniejące prawo patronatu można zasiedzieć świeckie w 30 latach, duchowne w 40; patronat rzeczowy można również przenieść; *wykonywa* prawo patronatu: patron, pełnomocnik, prawny zastępca, lennik, wieczysty dzierżawca, użytkowca, mąż imieniem żony, sekwestr sądowy. *Prawo prezenty* — prawo przedstawienia właściwej władzy kościelnej duchownego na wakujące beneficjum; jeżeli jest *kilku patronów*, prezentują: a) per turnum, b) przez głosowanie — w razie równości głosów rozstrzyga biskup, c) każdy z osobna przedstawia biskupowi kandydata, a biskup wybiera; *w Austrii*: a) przy kanoniach rozpisuje się konkurs, b) przy wszystkich beneficjach duszpasterskich konkurs i egzamin konkursowy; *patronowi duchownemu* przedkłada biskup trzech najzdolniejszych kandydatów do wyboru, *patronowi świeckiemu* przedkłada wszystkich zdolnych kandydatów; *termin prezenty* przy patronacie świeckim i duchownym trwa 6 tygodni, jeżeli patron jest w kraju, trzy miesiące, jeżeli jest zagranicą od chwili otrzymania listy kandydatów; patron duchowny wyboru kandydata zmienić nie może, patron świecki może przed upłynięciem terminu i przed instytucją (*ius variandi*), przyczem pierwsza prezenta pozostaje ważna, a biskup wybiera; biskup obowiązany jest nadać prezentowanemu beneficjum, w przeciwnym razie patron może wnieść apelację lub ponowić wybór. Patron ma:

prawa względem zarządu majątku kościelnego, prawo do alimentacji, prawa honorowe. Prawo patronatu gaśnie: 1) jeżeli podmiot przestał istnieć, 2) wskutek zupełnego zniszczenia kościoła, 3) wskutek zrzeczenia się po zabezpieczeniu ciężarów, 4) za karę, 5) jeżeli biskup nabył prawo patronatu we własnej diecezyi, 6) non usu przez lat 30 względnie 40, 7) na pewien czas gaśnie: a) jeżeli posiadacz gruntu nie jest zdolny być patronem, b) jeżeli patron opadł w klątwę, c) stał się winnym symonii. Według prawa powszechnego *rozdaje się beneficya* duszpasterskie i patronatu duchownego na podstawie egzaminu; *według prawa austriackiego:* kto przez 3 lata pełnił obowiązki duszpasterskie lub przez 5 lat słuchał spowiedzi, może odbyć egzamin quoad scientiam i odtąd przez 6 lat kompetować o każde beneficjum duszpasterskie; gdy beneficjum zawakuje, odbywa się drugi konkurs celem wyboru najgodniejszego.

Institutio canonica — właściwy akt nadania urzędu: 1) nadany może być urząd już opróżniony, 2) instytucya winna nastąpić według ustawy austriackiej najpóźniej w rok od zawakowania, 3) nieważna jest instytucya, w której dopuszczono się symonii, 4) nie wolno łączyć dwu lub więcej beneficjów (*cumulatio*), chyba jeżeli: a) pierwsze nie wystarcza na utrzymanie, b) drugie jest *simplex*, c) obowiązek rezydencji nie stoi na przeszkodzie, 5) instytucya wyjść ma od powołanej ku temu władzy kościelnej i odbyć się w formie przepisanej; *instytucya biskupów* należy do papieża i polega na: 1) zatwierdzeniu wyboru — *con-*

firmitio, 2) zatwierdzeniu nominacji — institutio, 3) w razie postulacji — admissio; *formą* instytucji jest bulla papieska; *instytucja innych beneficjatorów* należy do biskupa względnie wikarego kapitulnego sede plena lub wikarego generalnego sede vacante; *formą* jest wręczenie dokumentu; *prawne skutki instytucji*: nabywanie praw jurysdykcyjnych i majątkowych.

Dewolucya polega na tem, że gdy uprawniony do prowizji takowej w przepisany terminie albo wcale nie wykona albo wykona w sposób prawnie przeciwny, prawo obsadzenia beneficjum przechodzi na ten raz na przełożoną władzę kościelną; dewolucya *ma miejsce*: 1) jeżeli patron zaniechał terminu, obsadza biskup per liberam collationem, 2) jeżeli prawo instytucji nie służy biskupowi, przechodzi takowa na niego w razie dewolucji, 3) przy beneficjach liberae collationis prowizya przechodzi na metropolitę, 4) ustanowienie wikarego kapitulnego przechodzi na metropolitę lub najstarszego sufragana, 5) od metropolity przechodzi prowizya na papieża; *rezerwy papieskie w Austrii* zniósł Józef II., papież może tylko rozdać pierwszą lub drugą godność w kapitułach.

Inwestytura — objęcie urzędu w posiadanie — odbywa się: *u biskupa* przez intronizacyę, *u kanonika* przez installacyę, *u innych beneficjatorów* przez introdukcyę; temporalia oddaje władza rządowa przy udziale biskupa i gminy parafialnej oraz patrona. *Prawne skutki prowizji*: 1) beneficjant winien osobiście sprawować poruczony sobie urząd (residentia), 2) winien posłuszeństwo kościelnej władzy przełożonej (obedientia).

Powody zawakowania beneficjów:

1) śmierć beneficjata, 2) zrzeczenie się: a) wymaga przyzwolenia przełożonego collatora, b) musi być słuszny powód rezygnacji, c) musi nastąpić pure et absolute, co najwyżej cum reservatione pensionis, d) z beneficjum zostającego w sporze wolno rezygnować tylko na rzecz przeciwnika, e) nie wolno rezygnować z beneficjum, stanowiącego tytuł święcenia, dopóki nie zastąpi się go innym tytułem, f) rezygnację należy podać do powszechnej wiadomości, 3) zamiana, 4) za karę można utracić beneficjum, 5) przeniesienie, 6) przyjęcie innego beneficjum incompatible, 7) zawarcie małżeństwa przez kłeryka, 8) złożenie ślubów zakonnych, 9) jeżeli beneficjat w terminie oznaczonym nie uzyskał odpowiedniego święcenia, 10) jeżeli występuje ze społeczności kościelnej; *według ustawy austriackiej*: jeżeli utraci obywatelstwo austriackie, jeżeli uznany zostanie winnym zbrodni lub czynów karygodnych, które pochodzą z chciwości, ubliżają moralności, wywołują zgorzenie.

Forma ustaw papieskich: 1) constitutio — zawiera ogólne postanowienie, 2) rescriptum odnosi się do szczegółowego wypadku, 3) decretum — zawiera ogólną normę prawną, 4) bulla, 5) bulla dimidia, 6) breve, 7) regulae cancellariae — instrukcje wydane dla władz papieskich, obowiązują tylko na czas życia papieża. *Synody prowincjonalne i biskupi* mogą wydawać ustawy partykularne. *Statuta* korporacji kościelnej wymagają zatwierdzenia biskupa. *Przywilej* tworzy prawo dla pewnego, w samej ustawie indywidualnie oznaczonego, podmiotu; przywileje

dziela się na: osobowe, rzeczowe, mieszane; *udziela* przywileju papież lub biskup. *Dyspenza* — zwolnienie indywidualnie oznaczonej osoby od obowiązującego prawa; *dispensatio in radice* czyni akt prawny od początku ważnym.

Sądownictwo.

1) W sprawach spornych obowiązuje zasada: 1) wolnej rozprawy, 2) wysłuchania obu stron, 3) piśmienności, 4) przezorności; *dowód*: 1) oględziny sądowe, 2) świadkowie — najmniej dwóch zupełnie wiarogodnych świadków — świadectwo ma być złożone: a) ustnie wobec sądu, b) wyraźne i jasne, c) zaprzysiężone, 3) znawcy, 4) dokumenty: a) autentyczne, b) ważne, c) oryginalne, 5) przysięga; *przeciw wyrokowi* służy: 1) apelacya, 2) zaskarżenie nieważności. *Nadzwyczajne formy procesowe* 1) *proces summariczny* — postępowanie skrócone z pominięciem nieistotnych formalności, 2) *procesy posesoryjne*: a) *interdictum uti possidetis*, od VIII. w. zwane *possessorium ordinarium* — na obronę naruszonego posiadania, b) *interdictum unde vi* — na obronę utraconego posiadania, c) *possessorium summarissimum* od XIII. wieku — skrócone postępowanie posesoryjne, d) *exceptio spoli* — wyzuty z posiadania w sposób samowładny może żądać przywrócenia do dawnego stanu, e) *actio spoli* służy: α) na obronę posiadania, dzierżenia i posiadania praw, β) co do ruchomości i nieruchomości, γ) w każdym wypadku, gdy ktoś nieprawnie pozbawiony został posiadania, δ) przeciw

temu, kto się bezprawia dopuścił i przeciw trzeciemu, który o tem bezprawiu wiedział, 3) *procesy wywoławcze*: a) *provocatio ex lege diffamari* — ma miejsce, jeżeli przeciwnik ogłasza, że ma do prowokującego pretensję prawną, b) *provocatio ex lege si contendat* ma miejsce, jeżeli kto zwleka tak długo z wniesieniem skargi, iż zachodzi obawa, że przeciwnik postrada środki obrony.

II) W sprawach karnych: A) *Cenzury* — kary poprawcze; 1) *censurae latae sententiae* — winowajca już z chwilą popełnienia występku (przed wyrokiem) popada w cenzurę, 2) *ferendae sententiae* — cenzury następujące na podstawie wyroku; *censurae communes* — tyczą się świeckich i duchownych, *particulares* — tylko duchownych. *Prawo absolucyi służy*: 1) co do cenzur *latae sententiae*: a) papieżowi: a) *simpliciter* — w takim razie może zwalniać także biskup, β) *speciali modo* — wtedy biskup może dyspensować na podstawie szczegółowego upoważnienia papieskiego, b) biskupowi, c) *pro foro interno* każdemu spowiednikowi, d) *in articulo mortis* każdemu kapłanowi, 2) co do cenzur *ferendae sententiae*: a) temu, kto wydał wyrok, b) instancyi wyższej, c) papieżowi, d) *in articulo mortis* każdemu kapłanowi; do cenzur należą: 1) *klątwa*, 2) *interdykt*, 3) *suspensya*. 1) *Kłątwa*: a) większa — jest zupełnem wykluczeniem ze społeczeństwa kościelnego, b) mniejsza — pozbawia prawa uczestniczenia w sakramentach i zdolności dostąpienia urzędu kościelnego; w razie klątwy *przez papieża nominatim* wyrzeczonej, popada w klątwę: a) każdy, kto wyklętemu jest pomocny w popełnieniu

zbrodni kryminalnej, β) duchowny, który świadomie i dobrowolnie dopuszcza takiego wyklętego do nabożeństwa lub pełni dla niego funkcje duchowne, γ) duchowny, który nieświadomie wyklętego przez papieża *nominatim* przypuszcza do nabożeństwa i sakramentów, popada w *interdictum ab ingressu ecclesiae*; *skutki klątwy większej*: a) zakaz obcowania z wyklętym, b) *dla duchownych* wyklętych: a) zakaz sprawowania funkcji sakramentalnych, β) utrata jurysdykcji, γ) utrata prawa wybierania z wyjątkiem wyboru papieża, δ) utrata zdolności uzyskania beneficjum, c) przywilej uzyskany przez wyklętego jest nieważny, d) wyklęty jest ograniczony pod względem zdolności działania w sądzie. *Prawo ekskomunikowania* mają: a) papież, b) biskupi, w ich zastępstwie wikary kapitulny, generalny za szczególnem umocowaniem, c) kardynałowie, d) przełożeni klasztorów, e) metropolici mogą ekskomunikować wikarych generalnych. 2) *Interdykt* — zakaz sprawowania funkcji duchownych; *interdictum locale* tyczy się oznaczonego miejsca, *personale* tyczy się pewnej osoby, *generale* — interdykt powszechny, *particulare* — szczegółowy; *interdykt pozbawia*: a) uczestniczenia w nabożeństwie i sakramentach, b) kościelnego pogrzebu; duchownych dotyka jako *interdictum ingressus in ecclesia*, a w razie pogwałcenia przez nich interdyktu sprowadza: α) *irregularitatem*, β) *suspensyę*, γ) utratę prawa wyboru tudzież kościelnego pogrzebu. *Cessatio a divinis* — zaprzestanie nabożeństwa w kościele sprofanowanym. 3) *Suspensya* — zakaz wykonywania praw połączonych ze święceniem i urzędem kościelnym: a) *suspensio ab ordine* — zakaz wykony-

wania funkcji sakramentalnych, b) *suspensio ab officio* — zakaz wykonywania praw jurydycznych, a temsamem funkcji sakramentalnych, c) *suspensio a beneficio* — pozbawia czasowo prawa pobierania dochodów i administrowania prebendy, d) *suspensio plena* — zawiesza w wykonywaniu wszelkich praw. Suspenzya powstaje: a) ipso iure, b) na mocy wyroku właściwego sędziego; kto mimo suspenzyi pełni funkcje, popada w irregularitas albo może utracić urząd. B) *Kary w ściślejszem znaczeniu*: 1) *privatio* — samo złożenie z urzędu, 2) *translocatio* — przeniesienie za karę, 3) *depositio* — złożenie z urzędu oraz zakaz wykonywania funkcji sakramentalnych, 4) *degradatio* pozbawia wszelkich praw i przywilejów stanu duchownego. C) *Występki* — czyny sprzeciwiające się ustawom kościelnym; *delicta mere ecclesiastica*: 1) herezja, schizma, apostasia; kara: klątwa większa latae sententiae zastrzeżona papieżowi speciali modo, 2) symonia (realis); kara: klątwa większa latae sententiae zastrzeżona papieżowi simpliciter przy rozdawnictwie beneficjów i profesji zakonnej, niezastrzeżona papieżowi przy udzielaniu święceń; 3) przewinienia duchownych; a) porzucenie stanu duchownego przez kleryka wyższych święceń lub samowolne wystąpienie z zakonu; kara: ekskomunika i utrata przywilejów zakonnych, b) konkubinat; kara stopniowa: uszczuplenie dochodów, suspenzya a beneficio et officio, odjęcie urzędu, c) pobudzanie przy spowiedzi do nierządu; kara: suspenzya, utrata beneficium lub degradacya, d) naruszenie tajemnicy powierzonej na spowiedzi; kara: więzienie i depozycya, e) zbrodnie po-

spolite; kara: złożenie z urzędu (wymagane przez ustawę austriacką). *Postępowanie*: 1) per accusationem, 2) per inquisitionem, 3) per denuntiationem, 4) in notoriis — może sędzia wydać wyrok natychmiast, 5) per exceptionem, 6) ex informata conscientia — może biskup zasądzić bez dowodu, aby zapobiedz zgorzeniu.

Prawo majątkowe.

Właścicielem majątku kościelnego są poszczególne instytuty kościelne. *Majątek kościelny* dzieli się na: 1) *res sacrae* — rzeczy bezpośrednio służbie bożej poświęcone: a) *res consecratae*, b) *res benedictae*, 2) *res temporales* — nie różnią się od majątku osób prywatnych: a) majątek beneficyalny (prebenda), — na utrzymanie beneficyata, b) majątek ściśle kościelny (*fabrica ecclesiae*) — na utrzymanie budynków kościelnych i wykonywanie służby bożej, c) majątek fundacyjny — na szczególne cele religijne, może być połączony z beneficyalnym lub fabrycznym, d) majątek klasztorny, e) fundusz religijny na pokrycie potrzeb kościelnych. *Źródła majątku*: 1) *Fundacya* — jest to akt prawny, mocą którego ktoś przeznaczają kościołowi pewien majątek na cele kościelne lub na pełnienie za to pewnych funkcji duchownych ze strony kościoła; przyjęcie fundacyi wymaga w Austrii zezwolenia politycznej władzy krajowej w porozumieniu z biskupem, 2) *iura stolae* — opłaty pobierane przy pełnieniu pewnych funkcji duchownych tudzież za świadectwa tych funkcji, 3) *stipendia sive eleemosynae missarum* — opłaty pobierane przy od-

prawianiu mszy na intencję prywatną; *na rzecz biskupa*: a) taksy kancelaryjne, b) subsidium charitativum; *na rzecz papieża*: 1) świętopietrze, 2) annatae — opłaty za otrzymanie urzędu od papieża: a) opłaty składane przez biskupów przy confirmacji, b) servitia minuta — płaćą biskupi dla niższych urzędników kancelaryi apostolskiej, 3) taksy za nadanie pallium płaćą arcybiskupi, 4) taksy za udzielanie dyspensz; *fundusz religijny* powstał za Józefa II. ze sekularyzowanych dóbr kościelnych; *jemu przypadają*: 1) interkalarya — dochód z beneficjów w razie wakansu, 2) majątek po korporacjach i instytucjach kościelnych, które przestały istnieć, 3) podatek opłacany przez posiadaczy prebend i zgromadzenia zakonne od dochodu ponad *kompetencję*, która jest wolna od podatku. *Kongrua* — najniższy dochód beneficjanta, uzupełniany w Austrii w razie potrzeby przez fundusz religijny i skarb państwa. *Duchowny może w testamencie dowolnie rozrzucić* całym swym majątkiem z wyjątkiem oznak godności biskupiej, szat pasterskich, czasem i ksiązek; *ab intestato* dziedziczą po duchownym, który miał *stałe beneficjum*: jedną trzecią część kościoła, jedną trzecią krewni, jedną trzecią ubodzy — *jeżeli nie miał stałego beneficjum*: jedną trzecią część ubodzy, dwie trzecie krewni. *Emeryturę* otrzymać może paroch, jeżeli rezygnuje, a niezdolność jego całkowita jest i trwa — jeżeli w tym wypadku nie rezygnuje, otrzymuje koadjutora, którego dotację sam ponosi z dochodu ponad kongruę. *Koszta stawiania i utrzymywania budynków kościelnych i plebańskich* pokrywa: 1) fundusz na ten cel przeznaczony, 2) osoby

do tego zobowiązane; jeżeli nie ma tych źródeł pokrywa *potrzeby ściśle kościelne*: 1) bieżący dochód kościelny, 2) dochód z majątku ściśle kościelnego, 3) majątek ściśle kościelny, 4) majątek zakładowy; w dalszym ciągu: 5) parafianie w ryczałtowej kwocie najwyżej 400 koron, ponadto 6) wspólnie z patronem; na *koszta stawiania i utrzymywania budynków plebańskich*: 1) nie można użyć majątku ściśle kościelnego, 2) przyczynia się także pleban, który ponosi: a) koszta te w całości jeżeli dochód pokrywa kongruę, b) koszta naprawy budynków mieszkalnych lub gospodarskich spowodowanej winą lub niedbalstwem parocha, c) mniejsze wydatki; o *konieczności budowy* rozstrzygają wszystkie strony konkurujące, *kierownictwo budowy* należy do *komitetu*, złożonego z parocha, prezentującego patrona i trzech parafian lub czterech bez patrona, wybranych na lat sześć. *Zarząd majątku ściśle kościelnego* stanowią: przełożony kościoła i strony konkurujące, *zarząd majątku beneficyjalnego*: beneficyat pod nadzorem członków zarządu, w szczególności patrona. *Przy alienacyi* potrzeba zezwolenia bądź politycznej władzy krajowej, bądź ministerstwa wyznań bądź cesarza (ponad 40.000 kor.). *Zakon* — stowarzyszenie, którego członkowie składają ślub uroczysty; *kongregacya* — stowarzyszenie, którego członkowie składają tylko ślub prosty na czas ograniczony lub nieograniczony. W *zakonach* należy: 1) odbyć przynajmniej jednoroczny *nowicyat*, 2) po odbyciu nowicyatu złożyć *ślub prosty* (vota simplicia), 3) w trzy lata po nim *ślub uroczysty* (professia); professya musi być wpływem wolnej woli. Według prawa austriackiego:

1) *majątek*, którym zakonnik przed złożeniem profesyi nie rozporządził, pozostaje aż do śmierci zakonnika pod zarządkiem kuratora, poczem ma miejsce zwyczajna sukcesya, 2) zakonnik nie może sporządzać testamentu, 3) nie może nabywać nowych praw majątkowych.

Stosunek kościoła do państwa.

Od roku 319 kościół uznany w państwie rzymskim — w IV. w. *bizantynizm i cesaropapizm* — upadek państwa zachodnio-rzymskiego — samodzielność kościoła od V.—VIII. w. — *idea powszechnej monarchii* chrześcijańskiej w. IX. i X. — *system teokratyczny* w. XI. do końca XIII. (od Grzegorza VII. do Bonifacego VIII.) — *niewola babilońska* w. XIV. — *supremacya państwa* od w. XV.; *placetum regium* — publikacya ustaw kościelnych wymaga zezwolenia rządowego; *appellatio tamquam ab abusu* — przeciw zarządzeniom władzy kościelnej można odwołać się do władzy rządowej; *sankcyja pragmatyczna Karola VII.* r. 1438; *gallikanizm* — ogranicza władzę papieską a) w stosunku do kościoła, b) w stosunku do państwa; *cztery artykuły* wolności kościoła francuskiego, zatwierdzone przez Ludwika XIV. r. 1682. — stwierdzają supremacyę państwa i system episkopalny; Napoleon zatwierdził cztery artykuły jako ustawę; — W Holandyi *Febronius* szerzył zasady gallikańskie i wprowadził *iura circa sacra* — w Niemczech *reformacya* — w Ausfryi *Józefinizm*; po roku 1848 *teoryja koordynacyi*; w nowoczesnem państwie kościół jest *korporacyą publiczną*; r. 1855 *konkordat*;

r. 1867 *ustawa grudniowa*: kościół katolicki stoi na równi z innymi wyznaniem; r. 1868 *ustawy majowe*: oddają państwu sądownictwo i ustawodawstwo w sprawach małżeńskich, normują stosunek szkoły do kościoła, stosunki między wyznaniem; r. 1870 *wypowiedziano konkordat*; *ustawa z 7. maja 1874 r.* określa zewnętrzne stosunki kościoła katolickiego; wprowadza *bracchium saeculare*: rząd udziela swej pomocy: 1) jeżeli idzie o egzekucję danin lub świadczeń na cele kościelne, nałożonych za przyzwoleniem rządu, 2) jeżeli duchowny ma być przymusowo usunięty z urzędu lub prebendy, 3) jeżeli przeciw duchownemu wytoczone jest śledztwo, 4) jeżeliby władza kościelna swem zarządzeniem naruszyła ustawę państwową, pokrzywdzony może zażądać pomocy władzy rządowej.

Prawo małżeńskie

(porównane z austriackiem).

Małżeństwo jest to związek mężczyzny i kobiety celem zupełnej wspólności życia; *definicja prawa austriackiego*: Małżeństwo jest to umowa, w której dwie osoby różnej płci objawiają według przepisów ustawy wolę swą do zostawania w nierozdzielnej wspólności, do płodzenia dzieci, ich wychowywania i wspólnej pomocy. Małżeństwo jest: 1) *nierozdzielne*, 2) *sakramentem*.

Przeszkody małżeństwa dzielą się na: zrywające — dirimentia i wzbraniające — impedientia; zrywające dzielą się na: a) *divini iuris* i *humani iuris*, b) *publici iuris* i *privati iuris*, c) *absoluta* i *relativa*; ze

stanowiska prawnego zachodzić mogą przeszkody: 1) ze względu na zdolność prawną, 2) ze względu na objaw woli, 3) ze względu na formę.

l.) *Impedimenta dirimentia*: A) *ze względu na zdolność prawną*: a) *ogólna niezdolność do działań prawnych*: 1) dzieci niżej lat 7 (*imp. divini iuris absolutum*), 2) dzieci wyżej lat 7 i wszyscy, którzy nie mogą objawić swego zezwolenia tak, jak prawo tego wymaga z wyjątkiem *lucidum intervallum*; *prawo austr.*: szaleni, obłąkani, niedołążni i niedorośli (niżej lat 14) nie mogą zawierać ważnego małżeństwa; za głupkowatego lub obłąkanego ten tylko uważany być może, kto za takiego po dokładnem zbadaniu jego zachowania się i przesłuchaniu przeznaczonych do tego przez sąd lekarzy sądownie uznany zostanie; b) *niezdolność szczególna*: 1) *imp. aetatis*: niżej lat 14 u mężczyzn, lat 12 u kobiet nie wolno zawierać małżeństwa; absolutnie nie wolno zawierać małżeństwa tylko niżej lat 7; *prawo austr.*: osoby niedorośle (niżej lat 14) nie mogą zawierać ważnego małżeństwa; osoby niżej lat 24 nie mogą zawrzeć ważnego małżeństwa bez zezwolenia ojca względnie opiekuna; 2) *imp. impotentiae* (*absolutum* lub *relativum*); niemoc płciowa (*impotentia coeundi*, niemożność spółkowania)*) unieważnia małżeństwo, jeżeli istniała już w czasie zawarcia małżeństwa, jeżeli jest ustawiczna nie do uleczenia (*experimentum cohabitationis triennalis*); *prawo austr.*: ciągle trwająca niemożność pełnienia powinności małżeńskiej jest przeszkodą do małżeństwa, jeśli już w czasie zawarcia onegoż miała miejsce (w razie wąt-

*) Niemożność płodzenia lub rodzenia (*impotentia generandi, sterilitas*) nie ma wpływu na ważność małżeństwa.

pliwości *experimentum cohabitationis annalis*); 3) *imp. ligaminis* (iuris divini): jeżeli ktoś zawarł małżeństwo ważne, to w ciągu trwania tego małżeństwa nie może zawrzeć małżeństwa powtórnego; nie ma tej przeszkody, jeśli pierwsze małżeństwo zostało rozwiązane przez rozwód lub przez śmierć, także przez śmierć domniemaną; *matrimonium ratum, non consumatum* może być rozwiązane: α) przez wstąpienie jednej strony do klasztoru i złożenie wieczystych ślubów zakonnych, β) w drodze dyspenzy papieskiej; *matrimonium ratum et consumatum* może być rozwiązane w jedynym wypadku *Casus apostolicus*: jeżeli z dwojga małżonków niechrześcijańskich jeden przyjmie chrzest, a drugi żyje z nim dalej *non absque contumelia creatoris*, to małżonek, który przyjął wiarę chrześcijańską może zawrzeć za życia drugiego małżonka inne małżeństwo i w ten sposób rozwiązać pierwsze; *prawo austr.*: mężczyzna z jedną tylko niewiastą i niewiasta z jednym tylko mężczyzną w jednym czasie ślubem małżeńskim połączeni być mogą. Kto już w małżeństwie zostawał, a w nowe związki małżeńskie wniknąć chce, dowieść powinien w sposób przez ustawę przepisany, iż związek małżeński zupełnie rozwiązany został. Ważne małżeństwo między katolikami tylko przez śmierć jednego z małżonków rozwiedzione być może; podobnie jest nierozwiązalne małżeństwo, jeśli w czasie zawarcia onegoż jedna tylko strona wyznawała religię katolicką. Wyjątków prawa kościelnego pr. austr. nie uznaje. Prawo austr. zna śmierć domniemaną. Małżonkom *nie wyznającym religii chrześcijańsko-katolickiej* dozwala ustawa według zasad ich religii żądać rozwodu dla

ważnych przyczyn; *impedimentum ligaminis relativum* polega na tem, że akatolikowi rozwiedzionemu wolno wchodzić w powtórne związki małżeńskie, byleby nie z osobą katolicką. *Rozwód u żydów* może być udzielony żonie ze strony męża przez list rozwodowy albo za obopólnem porozumieniem albo jednostronnie, jeżeli żona dopuściła się cudzołóstwa; 4) *imp. cognationis naturalis*: nie wolno wstępować w związki małżeńskie tym osobom, z których jedna od drugiej pochodzi albo które pochodzą ze wspólnego pnia; w linii prostej rozciąga się ta przeszkoda ad infinitum, w linii pobocznej do czwartego stopnia komputacji kanonicznej; w linii prostej i w pierwszym stopniu linii pobocznej jest iuris divini; *prawo austr.* uznaje tę przeszkodę w linii prostej ad infinitum, w linii pobocznej do czwartego stopnia komputacji rzymskiej; 5) *imp. affinitatis*: affinitas powstaje ex copula licita lub illicita między jednym ze spółkujących a krewnymi drugiego; affinitas może być *antecedens* lub *superveniens*, tylko pierwsza zrywa małżeństwo — w linii pobocznej do czwartego stopnia komputacji kanonicznej — druga daje stronie niewinnej prawo odmówienia powinności małżeńskiej; *imp. affinitatis ex copula illicita* sięga do drugiego stopnia komputacji kanonicznej w linii pobocznej; *prawo austr.*: powinowactwo stanowi przeszkodę małżeństwa o tyle, iż mąż z krewnymi swej żony, a żona z krewnymi swego męża małżeństwa zawierać nie mogą; przeszkoda ta rozciąga się do czwartego stopnia komputacji rzymskiej; 6) *imp. cognationis legalis* zachodzi: a) tak podczas jak i po rozwiązaniu stosunku adopcyjnego: a) między adoptującym

a adoptowanym tudzież zstępnyymi adoptowanego, β) między adoptującym a żoną adoptowanego, γ) między adoptowanym a żoną adoptującego; b) jedynie podczas stosunku adopcyjnego: między adoptowanym a ślubnymi rodzonymi dziećmi adoptującego; *prawo austr.* nie zna tej przeszkody; 7) *imp. cognationis spiritalis*: zachodzi: α) między chrzcącym a pochrzestnikiem i jego rodzicami, β) między chrzestnymi rodzicami a pochrzestnikiem i jego rodzicami; w takim samym stosunku powstaje ze sakramentu bierzmowania; *prawo austr.:* nie zna tej przeszkody; 8) *imp. publicae honestatis*: powstaje: α) ze zaręczyn do pierwszego stopnia, β) *ex matrimonio rato non consumato* między jednym z małżonków a krewnymi drugiego do czwartego stopnia komputacji kanonicznej, γ) z takiegoż małżeństwa unieważnionego do tego samego stopnia, jeśli powodem nieważności nie był brak consensus; *prawo austr.* nie zna tej przeszkody; 9) *imp. ordinis*: kto uzyska wyższe święcenie (od subdyakona), nie może zawrzeć małżeństwa; *prawo austr.:* duchowni mający już wyższe święcenie, nie mogą zawierać ważnego małżeństwa; 10) *imp. voti solemnitis* (professionis): kto złożył uroczysty ślub czystości, nie może zawrzeć ważnego małżeństwa; *prawo austr.:* osoby zakonne obojej płci, które bezżenność uroczyście ślubowały, nie mogą zawierać ważnego małżeństwa; 11) *imp. disparitatis cultus*: małżeństwo między chrześcijaninem a niechrześcijaninem jest nieważne; *prawo austr.:* między chrześcijanami a osobami, które wiary chrześcijańskiej nie wyznają, ważne małżeństwo zawarte być nie może; 12) *imp. criminis*: małżeństwo jest nieważne między

osobami, które dopuściły się: a) *cudzołóstwa*, jeśli: a) cudzołożnicy za życia drugiego małżonka przyrzekli sobie poślubić się nawzajem, β) jeżeli istotnie zawarli małżeństwo przed rozwiązaniem pierwszego, γ) jeżeli jeden z cudzołożników pozbawił życia małżonka przez cudzołóstwo obrazonego (*machinatio in mortem*), b) *małżonkobójstwa*, jeżeli: a) morderstwo było wypływem porozumienia z drugim małżonkiem, β) przynajmniej jeden z morderców działał w zamiarze zawarcia małżeństwa; *prawo austr.*: a) małżeństwo między dwiema osobami, które z sobą popełniły cudzołóstwo, jest nieważne, jednakże cudzołóstwo przed zawarciem małżeństwa dowiedzione być powinno, b) gdy dwie osoby, chociażby nie dopuściły się wprzód ze sobą cudzołóstwa, przyrzekły pobrać się ze sobą, i gdy dla dopięcia celu chociażby jedna tylko z nich nastawała na życie małżonka, który do tego był przeszkodą, w takim razie osoby te nie mogą ze sobą zawrzeć ważnego małżeństwa, nawet wtenczas, kiedy morderstwo nie było rzeczywiście dokonane, c) rozwiedzionym małżonkom w ogólności wolno wchodzić w nowe związki małżeńskie, jednakże nie może być zawarte ważne małżeństwo z temi osobami, które według dowodów w postępowaniu sądowym przedstawionych przyczyniły się do rozwodu przez cudzołóstwo, poduszczanie lub innym karygodnym sposobem; 13) *imp. raptus*: małżeństwo jest nieważne inter raptorem et raptam, jak długo uprowadzona zostaje w mocy uprowadzającego; nie ma tej przeszkody, jeśli kobieta pozwoliła na swe uprowadzenie, lecz powstaje ta przeszkoda, jeśli na swe uprowadzenie

pozwoiliła kobieta małoletnia, zostająca pod władzą rodziców lub opiekunów; *prawo austr.*: zezwolenie na małżeństwo jest nieważne, jeżeli było dane przez osobę uprowadzoną w tym czasie, kiedy jeszcze nie odzyskała swej wolności. B) *Ze względu na objaw woli*: 1) *przeszkoda z braku istotnego zezwolenia* zachodzi, jeśli pewna osoba objawia wolę zawarcia małżeństwa, ale nie na seryo; 2) *przeszkoda z błędu*: nieważne jest małżeństwo, jeśli zachodzi: a) error in negotio, b) error in persona, c) error conditionis — między wolną a niewolną, d) error qualitatis in personam redundans — jeśli zajdzie pomyłka przy oznaczaniu osoby, osobicie nie znanej; *prawo austr.*: zna tylko error in persona i oczywiście error in negotio, prócz tego pewien error qualitatis: Mąż, który po zaślubieniu zastanie już żonę ciężarną z innym mężczyzną, może żądać uznania małżeństwa za nieważne, wyjąwszy przypadek, kiedy kobieta rozwiedziona lub owdowiała nie przestrzegaiła „Wartezeit“; 3) *przeszkoda z przymusu*: małżeństwo zawarte pod wpływem groźby, przerażającej się w bojaźń (vis compulsiva), może być unieważnione, jeśli: a) groźba wywołała bojaźń uzasadnioną, b) jeśli groźba była bezprawna; *prawo austr.* zezwolenie na małżeństwo, wymuszone groźbą lub bojaźnią jest nieważne; 4) *nieziszczony warunek* zawieszający, pod którym małżeństwo zostało zawarte, unieważnia małżeństwo; warunek może być dodany za zezwoleniem biskupa, przy zawarciu małżeństwa lub bezpośrednio przedtem w obecności parocha i świadków; *prawo austr.*: nie zna tej przeszkody, gdyż nie dopuszcza zawierania małżeństwa pod warunkiem.

C) Ze względu na formę: 1) *imp. clandestinitatis*: konieczną formalnością jest *oświadczenie zezwolenia* wobec plebana lub miejscowego ordynariusza albo kapłana przez jednego z nich delegowanego i wobec dwóch przynajmniej świadków*); *zapowiedzie* nie są konieczną formalnością; ślub może być wzięty w miejscu stałego zamieszkania lub przynajmniej miesięcznego pobytu jednej ze stron, w innym wypadku (dla vagi) trzeba zezwolenia ordynariusza; *prawo austr.*: koniecznymi warunkami do zawarcia małżeństwa są: a) *przynajmniej jedna zapowiedź*, b) *uroczyste oświadczenie zezwolenia* w obecności dwóch świadków wystarczy sześciotygodniowy pobyt w pewnym miejscu, aby dotycząca parafia była właściwą; prócz tego istnieją w Austrii *śluby cywilne* z konieczności.

II) *Impedimenta impediencia*: 1) *prezschoda z zaręczyn*; zaręczyny — umowa, mocą której mężczyzna i kobieta przyrzekają zawrzeć z sobą w przyszłości małżeństwo — muszą być zawarte na piśmie, podpisanem przez strony i albo przez plebana lub ordynariusza albo przynajmniej dwóch świadków**); rozwiązane być mogą: a) za obustronnem zezwoleniem, b) przez zawarcie małżeństwa (niedozwolonego) z inną osobą, c) przez wstąpienie do zakonu

*) Według dekretu „*Ne temere*“; pleban według tego dekretu musi oświadczenie zezwolenia przyjąć do wiadomości, gdy według dekretu „*Tametsi*“ wystarczała tylko jego obecność. Dosłowny tekst dekretu „*Ne temere*“ podany na str. 35 i nast.

***) Według dekretu „*Ne temere*“; według dekretu „*Tametsi*“ nie były potrzebne żadne formalności do zawarcia zaręczyn.

lub przyjęcie święceń, d) jeśli jedna strona złamała wierność lub ociąga się z wypełnieniem zaręczyn; 2) *imp. mixtae religionis* zachodzi między katolikami a innymi chrześcijanami; 3) *przeszkoda ze ślubu prostego*; 4) *tempus clausum*; 5) *przeszkoda z braku zezwolenia rodziców*; 6) *przeszkoda* może wypływać z *ustaw państwowych*; 7) *vetitum ecclesiae* — biskup może wzbronić ślubu w poszczególnym wypadku; 8) *przeszkoda z powodu nienależytego ogłoszenia zapowiedzi*; 9) *przeszkoda z powodu braku dowodów rozwodu*, jeśli ktoś już pozostawał poprzednio w małżeństwie, a chce zawrzeć nowe.

Dyspenz udziela papież lub biskup; dyspenza wywiera ten skutek, że małżeństwo może być ważnie zawarte. Ponowne zawarcie małżeństwa pierwotnie nieważnego nazywa się *konvalidacją*; jeśli przeszkoda jest tajna, małżeństwo może być zawarte ponownie z zaniechaniem wszelkich form — jeśli przeszkoda znana, według przepisanej formy. *Dispensatio in radice matrimonii* — uważnienie małżeństwa z mocy nadzwyczajnej dyspenzy papieskiej. *Matrimonium putativum* — małżeństwo nieważne, zawarte z nieświadomością przeszkody; dzieci z takiego małżeństwa uważają się jako ślubne. *Legitymacya* nieślubnych dzieci może nastąpić: a) per subsequens matrimonium, b) per rescriptum papale; nie można legitymować dzieci spłodzonych w cudzołóstwie (adulterini).

Separacya nastąpić może tylko na podstawie wyroku sądowego i może być: 1) dozgonna: a) dobrowolna — jeśli oboje małżonkowie na nią zezwolą i równocześnie wstąpią do zakonu lub mąż przyjmie

święcenie kapłańskie, a żona wstąpi do zakonu albo też jeden wstąpi do zakonu, a drugi nie, lecz wtedy ten drugi musi być w podeszłym wieku i złożyć prosty ślub czystości, b) przymusowa — tylko z powodu cudzołóstwa; 2) czasowa — jeśli wspólne pożycie dla obu lub jednego z małżonków jest niebezpieczne.

Dekret „Ne temere“ z 2. sierpnia 1907 r.

(nowa forma zawarcia zaręczyn i małżeństwa).

I. Te tylko zaręczyny są ważne i pociągają za sobą skutki kanoniczne, które zawarto na piśmie, podpisanem przez strony i albo przez plebana lub ordynariusza albo przynajmniej dwóch świadków.

Jeżeli obie strony lub jedna z nich pisać nie umieją, należy to w tem piśmie zaznaczyć i dodać jeszcze jednego świadka, który wraz z plebanem lub ordynariuszem albo z dwoma świadkami, o których wyżej powiedziano, pismo to podpisze.

II. Nazwa plebana oznacza tu, jak i w następnych artykułach, nie tylko przełożonego parafii kanonicznie utworzonej, ale w okolicach, gdzie parafie nie są kanonicznie utworzone, także kapłana, któremu powierzono prawnie pieczęć dusz w pewnym określonym okręgu i który stoi na równi z plebanem, w misjach zaś, gdzie okręgi nie są jeszcze dostatecznie odgraniczone, każdego kapłana przeznaczonego ogólnie przez kierownika misji do duszpasterstwa w pewnej stacyi misyjnej.

III. Te tylko małżeństwa są ważne, które zawarto wobec plebana lub miejscowego ordynariusza albo kapłana delegowanego przez jednego z nich,

i wobec dwóch przynajmniej świadków, jednakże wedle prawideł w następnych artykułach wyrażonych i z uwzględnieniem wyjątków niżej pod VII. i VIII. podanych.

IV. Pleban lub miejscowy ordynaryusz asystują ważnie małżeństwu:

§ 1. dopiero od dnia wejścia w posiadanie beneficjum lub objęcia urzędu, o ileby nie byli publicznym dekretem imiennie wyklęci lub w urzędzie zawieszeni;

§ 2. tylko w granicach swego okręgu, w którym asystują ważnie przy małżeństwach tak swoich podwładnych, jak i niepodwładnych;

§ 3. o ileby byli wezwani i proszeni i nie zmuszeni ani gwałtem ani wielką obawą, zgodę stron zawierających związek wybadali i do wiadomości przyjęli.

V. Obecność ich zaś jest dozwolona:

§ 1. gdy przekonają się prawnie o stanie wolnym zawierających związek małżeński, przestrzegając, czego według prawa przestrzegać należy;

§ 2. gdy nadto przekonają się o zamieszkanu lub przynajmniej o miesięcznem przebywaniu jednej ze stron w miejscu, gdzie ma być zawarte małżeństwo;

§ 3. w braku tego pleban lub ordynaryusz miejscowy, aby mógł w sposób dozwolony asystować małżeństwu, potrzebuje pozwolenia plebana lub ordynaryusza właściwego jednej ze stron, chybaaby zaszła gwałtowna potrzeba, któraby od tego zwalniała;

§ 4. co do osób, nieposiadających stałego miejsca pobytu (vagi), nie wolno plebanowi, z wyjątkiem wypadku konieczności, asystować przy ich małżeństwie, dopokąd nie przedłoży sprawy ordynaryuszowi lub kapłanowi przez tegoż delegowanemu i zezwolenia nie uzyska;

§ 5. w każdym zaś wypadku trzeba uważać jako regułę, że małżeństwo ma być zawierane wobec plebana narzeczonej, chyba by zachodziła słuszna przyczyna jakaś, któraby usprawiedliwiała inne postępowanie.

VI. Pleban i ordynaryusz miejscowy mogą udzielić oznaczonemu i pewnemu kapłanowi pozwolenia, aby asystował przy zawieraniu małżeństw w ich okręgu.

Delegat zaś, aby asystował ważnie i w sposób dozwolony, winien zachować granice mandatu oraz prawidła wyżej pod nr. IV. i V. dla plebana i miejscowego ordynaryusza przepisane.

VII. W niebezpieczeństwie śmierci, gdzie nie można mieć ani plebana ani ordynaryusza miejscowego ani też kapłana przez któregoś z nich delegowanego, można dla spokoju sumienia lub (jeżeli taki zajdzie wypadek) dla uprawnienia potomstwa zawrzeć małżeństwo ważnie i w sposób dozwolony wobec jakiegokolwiek kapłana i dwóch świadków.

VIII. Jeżeliby się zdarzyło w jakiej okolicy, że nie można mieć plebana lub miejscowego ordynaryusza albo też kapłana przez nich delegowanego, wobec którego małżeństwo mogłoby być zawarte

i taki stan rzeczy trwał już od miesiąca, małżeństwo może być ważne i w sposób dozwolony zawarte przez wyrażenie formalnej zgody stron wobec dwóch świadków.

IX. § 1. Po zawarciu małżeństwa pleban lub jego zastępca zapisze natychmiast do księgi zaślubin imiona małżonków i świadków, miejsce i dzień zawartego małżeństwa i wszystko inne w sposób w księgach rytuałowych lub przez właściwego ordynariusza przepisany i to, chociażby asystował małżeństwu inny kapłan, przez niego lub ordynariusza delegowany.

§ 2. Prócz tego zapisze pleban także w księdze ochrzczonych, że małżonek w tym dniu w jego parafii zawarł małżeństwo. Gdyby zaś małżonek był ochrzczony gdzieindziej, pleban miejsca, gdzie się ślub odbył, ma o zawartym związku przesłać wiadomość do plebana miejsca chrztu czy to wprost od siebie czy przez kuryę biskupią, aby małżeństwo zostało wciągnięte do księgi ochrzczonych.

§ 3. Ilekroć małżeństwo zostanie zawarte wedle normy nr. VII. lub VIII., kapłan w pierwszym wypadku, świadkowie w drugim, obowiązani są solidarnie wraz z małżonkami starać się, ażeby zawarte małżeństwo jak najrychlej zostało wciągnięte do ksiąg przepisanych.

X. Plebani, którzyby przepisy dotąd podane przekroczyli, mają być ukarani przez ordynariuszów wedle rodzaju i ciężkości winy, a nadto, gdyby byli obecni przy czyjems małżeństwie wbrew postanowieniu § 2. i 3. nr. V., niech nie biorą dla siebie opłaty

od stuły, lecz odeślą ją właściwemu plebanowi nowożeńców.

XI. § 1. Powyżej ustanowionemi prawami są związani wszyscy w kościele katolickim ochrzczeni i nawróceni do niego z herezyi lub schizmy (choćby czy to jedni czy drudzy od kościoła następnie odpadli), ilekroć zawierają między sobą zaręczyny lub małżeństwo.

§ 2. Obowiązują one również powyższych katolików, gdy zawierają zaręczyny lub małżeństwo z niekatolikami ochrzczoneymi lub nieochrzczoneymi nawet i po uzyskaniu dyspenzy od przeszkody mixtae religionis lub disparitatis cultus, chybaży Stolica apostolska inaczej postanowiła co do jakiejś szczególnej miejscowości lub kraju.

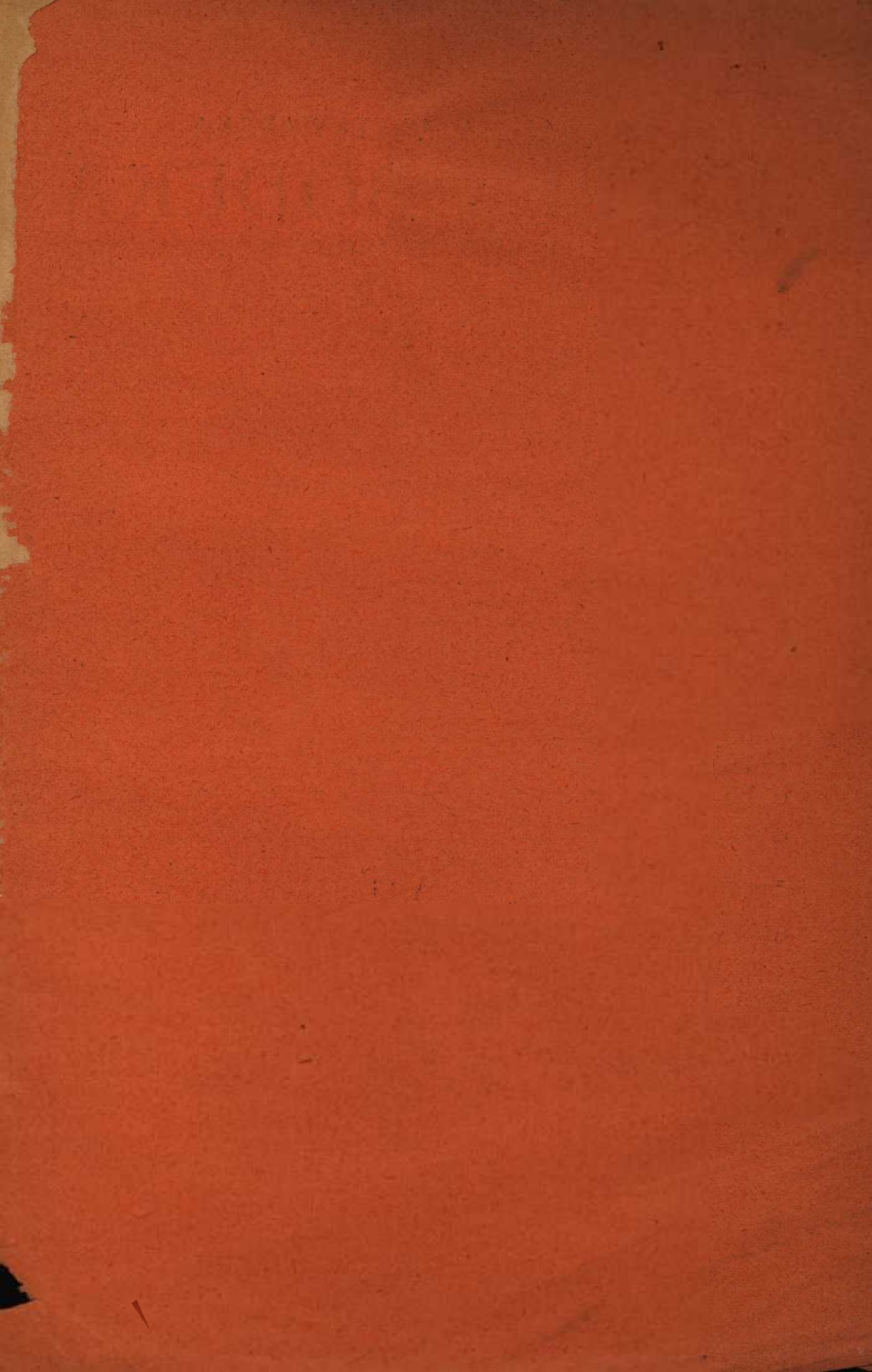
§ 3. Niekatolicy ochrzczeni czy nieochrzczeni, jeżeli zawierają między sobą związek, nigdzie nie są obowiązani do katolickiej formy zaręczyn lub małżeństwa.

BIBLIOTEKA
UMIĘC
LUBLIN

1111

1111

1111

H | 19998 |

KSIĘGARNIA AN
JÓZEFA B

WE LWOWIE BATORĘGO 18.

poleca jak długo zapas wystarczy:

- Jana Erla.** Przepisy dla służby ruchu na c. k. kolejach państwowych — wydane przez rewidenta przy c. k. kolei państwowej, cena 1 korona brosz.
- Dykczyński.** Repetitorium z hist. powsz wraz z historią Polski, cena 1 K 80 hal., wydanie drugie.
- Stanisław Orski.** Dokładną „treść“ do Pana Tadeusza cz. I. od ks. I—VI, cena 60 hal.
- Stanisław Orski.** Dokładna „treść“ do Pana Tadeusza cz. II. od ks. VI—XII, cena 60 hal.
- Wielki zapas książeczek dla dzieci do lat 8 i wyżej polskie i niem.
- Wielki zapas klasyków w eleganckiej oprawie bardzo tanio.
- Jakóba Rappaporta.** Prawo automobilowe austriackie, cena brosz. 1 korona wraz z projektowaną ustawą.
- Łucyana Cwierciakiewicz.** 365 obiadów, cena w oprawie 2 K.
- Rocznik „Nasz Kraj“ z roku 1907 cera 3 kor. za rocznik.
- Ignacego Krancza.** Rozwiązania do zadań matematycznych na klasę III-cią i IV-tą, cena po 1 K 10 hal.
- Praktyczny podręcznik pod tytułem : „Jak grać na loteryi aby wygrać. cena 40 hal.
- Stanisław Marciuszewski.** „Ciernie“, fragmenty, cena 1 K 30 hal.
- D. Dmyterko.** „Jak można wyleczyć się z suchot“. (Phthionis pulmonum), cena za brosz. 50 hal.
- D Dmyterko.** „Leczenia rzeżączki“ w przeciągu kilku godzin (Gc-norrhoe chronika). cena za brosz. 50 hal.
- Jan Huskowski.** „Po drodze“, poezye brosz. cena 70 hal. nowa brosz.
- Stanisław Schnür-Popłowski.** „Dla powodzian“, książka zbiorowa, zamiast 2 kor. tylko 50 hal.
- Schiller. Wyd. Prof. Zippera, 2 t., 2 K 50 h.
- Wielki wybór książek do salonu w gustownej oprawie.
- Kompletne wydawnictwa Zukerkandla i Mrówki.

Ponadto poleca wielki skład książek szkolnych, prawniczych i beletrystycznych.
Zlecenia z prowineyi załatwia się odwrotnie.

Józef Bodek

księgarnia antykwarska we Lwowie
ul. Batoręgo 1. 18.